

Analiza porównawcza faz fosforanowych zawartych w meteorycie Baszkówka z fosforanami ziemskimi w świetle badań katodoluminescencyjnych

Ewa Starnawska*

W trakcie badań mineralogicznych chondrytu zwyczajnego jakim jest meteoryt Baszkówka stwierdzono obecność dwóch minerałów fosforanowych w postaci chloro-apatytu i whitlockitu. Minerale te występują w paragenezie z chromitem i gromadzą się w obrębie przekształconego matriksu spajającego chondry. Zaledwie w jednym tylko miejscu natrafiono na chondrę zbudowaną z obu tych minerałów, co jest znaczącą rzadkością. Wymiary obu fosforanów są tak niewielkie (10–150 μ), że ich identyfikacja optyczna jest bardzo utrudniona, stąd idealnym narzędziem umożliwiającym ich wykrywanie jest skaningowa mikroskopia elektronowa, połączona z analizą w mikroobszarze i spektrometrią katodoluminescencyjną.

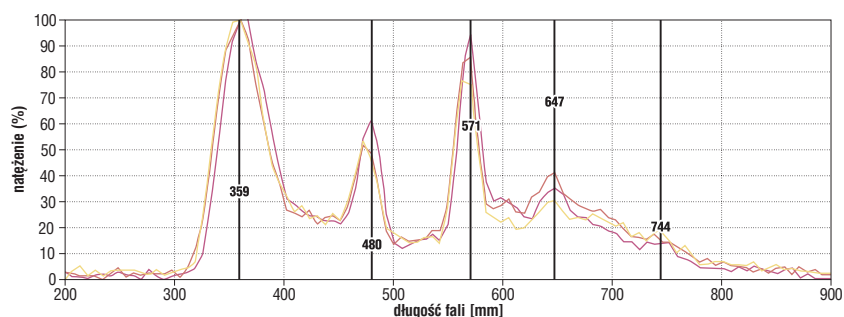
Emisja światła, pod wpływem bombardowania wiązką elektronową, zwana katodoluminescencją, jest w przypadku fosforanów stosunkowo intensywna. W obu minerałach wynika przede wszystkim z inkorporacji jonami pierwiastków ziem rzadkich, a także manganu, które to jony w strukturze whitlockitu podstawiają wapń i magnez, a w chloro-apatycie jedynie wapń. Analiza porównawcza spektrów uzyskanych z obu minerałów wykazała pewne zbieżności podstawień, wynikające z selektywnego doboru jonów La^{2+} , Ce^{3+} , Dy^{3+} , Sm^{3+} , Mn^{2+} oraz Fe^{3+} co może być przyczynkiem do badań genetycznych i porównawczych pomiędzy poszczególnymi meteorytami.

Apatyty charakteryzują się typowymi właściwościami luminescencyjnymi stąd też wynika skierowanie światła na badanie tych właściwości w materiale kosmicznym i porównywanie ich z materiałem ziemskim. Whitlockit obecny w chondrytach, a niezwykle rzadki w skałach ziemskich, z racji powinowactwa chemicznego z apatytami budzi także uzasadnione zainteresowanie. Porównanie spektrów katodoluminescencyjnych obu minerałów (ryc. 1, 2), obecnych w tym samym meteorycie, wskazuje na znaczne analogie podstawień. Jednoczesne porównanie wyników z luminescencją apatytów ziemskich doprowadziło do stwierdzenia, że pasma luminescencji apatytu z Baszkówki odpowiadają cechom, jakie mają apatyty pochodzące ze skał wysokoalkalicznych o niskim lub średnim potencjale redukcyjnym, gdzie dominuje inkorporacja pierwiastków Ce nad Y. Z drugiej jednak strony obserwacja pasm odpowiadających barwie pomarańczoworóżowej jest charakterystyczna dla warunków sprzyjających inkorporacji Dy^{3+} i Mn^{2+} , które to podstawienia są typowe dla apatytów ze skał granitoidowych, charakteryzujących się wyższą kwasowością i średnim potencjałem redox (Gorobets & Rogojine, 2002).

Literatura

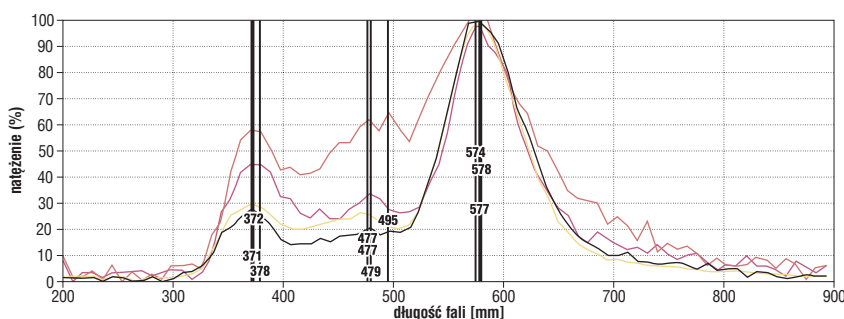
GOROBETS B. & ROGOJINE A. 2002 — Luminescent Spectra of Minerals. Reference Book Moscow.

Jon aktywujący luminescencję w whitlockicie	Ce^{3+} $?\text{La}^{2+}$	Pr^{3+} Eu^{3+}	Gd^{3+}	Nd^{3+} $?$ Tb^{3+}	Dy^{3+} Mn^{2+}	Yb^{3+} Er^{3+}	Gd^{3+}	Dy^{3+} Yb^{3+} Sm^{3+} Eu^{3+}	Sm^{3+} Mn^{3+}	Fe^{3+} Sm^{3+} Dy^{3+}
Baszkówka	368	405	413	450	480	530	548	571	647	744

Ryc. 1. Spektrogram katodoluminescencyjny whitlockitu z Baszkówki ze schematem prawdopodobnych podstawień

Jon aktywujący luminescencję w apatycie	Ce^{3+} $?\text{La}^{2+}$	Pr^{3+} Eu^{3+}	Dy^{3+}	$?\text{Er}^{3+}$	Yb^{3+} $?\text{Er}^{3+}$	Gd^{3+}	Dy^{3+} Yb^{3+} Sm^{3+} Eu^{3+}
Baszkówka	371-378		477-495		530	548	574-577

Ryc. 2. Spektrogram katodoluminescencyjny chloro-apatytu z Baszkówki ze schematem prawdopodobnych podstawień

*Państwowy Instytut Geologiczny, ul. Rakowiecka 4, 00-975 Warszawa; ewa.starnawska@pgi.gov.pl